

DEÁK ÁGNES–RICZ JUDIT

A többdimenziós szegénység mérése – latin-amerikai tapasztalatok

A szegénység definíciójának kiterjesztésével és értelmezésének átalakulásával párhuzamosan a szegénység mérési módszerei is megváltoztak. Tanulmányunkban a többdimenziós szegénységi mutatók kidolgozásának és alkalmazásának tapasztalatait vizsgáljuk a latin-amerikai térségben. A mérési módszertan átalakulása és az új mutatók bevezetése nemcsak azt a célt szolgálja, hogy minél realisabb képet kapjunk a szegénység kiterjedtségéről és a szegények valós életéről, hanem a szegénységcsökkentési szakpolitika megfogalmazása és megvalósítása tekintetében is alapvető jelentőségű. A latin-amerikai körkép jól illusztrálja, hogy a többdimenziós szegénység mérésének nincs egyetlen elfogadott és legjobb módszere, ugyanakkor az érintettek bevonása, valamint a térség egyedi gazdasági és társadalmi jellemzőire való reflexió egyre gyakrabban megjelenik, ami jelentősen hozzájárul mind a szegénység mérésének, mind a szakpolitikai következtetések megfogalmazásának javításához.*

Journal of Economic Literature (JEL) kód: I32, O20, O54.

Bevezetés

Az elmúlt évtizedek felgyorsuló technológiai, gazdasági, strukturális és környezeti változásai jelentős hatást gyakoroltak nemcsak a gazdasági (és politikai) alrendszer működésére, hanem egyúttal felhívták a figyelmet a változások társadalmi következményeire. Magas István, akinek 70. születésnapja tiszteletére jelenik meg a cikkünket

* A tanulmány a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) által támogatott A fejlesztő államoktól az új protekcionizmusig: a fejlesztésorientált beavatkozások átalakuló repertoárja a formálódó új világrendben (FK_124573) projekt keretében készült. A tanulmányhoz fűzött értékes észrevételekért a szokásos megszorításokkal köszönettel tartozunk a két anonim lektornak.

Deák Ágnes a BCE Nemzetközi és Politikatudományi Doktori Iskola PhD-hallgatója (e-mail: agnesdeak@yahoo.com).

Ricz Judit a BCE Nemzetközi, Politikai és Regionális Tanulmányok Intézet Világgazdasági Tanszékének egyetemi docense és a KRTK Világgazdasági Intézetének tudományos munkatársa (e-mail: judit.ricz@uni-corvinus.hu).

A kézirat első változata 2021. október 31-én érkezett szerkesztőségünkbe.

DOI: <https://doi.org/10.18414/KSZ.2022.3.389>

is tartalmazó különszám, már mintegy húsz évvel ezelőtt felhívta a magyar olvasóközönség figyelmét a problémák komplexitására és a rendszerszerű megközelítés szükségességére. A *Kapitalizmus felülnézetből* című könyvének tanulmányai ugyanis a piacok és a természet logikáját rendszerszemléletben és evolúciós megközelítésben elemezték, figyelembe véve mind a társadalmi, mind az ökológiai rendszerek sajátosságait (*Magas* [2002]).¹

A 2008/2009-es globális pénzügyi és gazdasági válság esetében is jól lehet dokumentálni, hogy a következmények egyenlőtlenül oszlottak el, egyes társadalmi csoportok életminősége jelentősen és elhúzódóan romlott nemcsak jövedelmi, de számos más nem monetáris tényező tekintetében is. Mindeközben a gazdasági válságból való kilábalást célzó beavatkozások tervezése és megvalósítása során jellemzően a rövid távú és a szűken vett gazdasági (növekedési) szemlélet dominált, és a legsérülékenyebb társadalmi rétegek helyzetének tartós javítása nem került napirendre. Pedig a közelmúlt válságai jól rávilágítottak arra, hogy ezek a társadalmi csoportok a legkiszolgáltatottabbak az előre nem látható külső sokkoknak. A koronavírus-járvány okozta legújabb globális krízis nemcsak az évtizeddel korábbi válság negatív következményeit elevenítette fel, hanem felhívta a figyelmet napjaink gazdasági rendszerének további anomáliáira. A társadalmi sérülékenység és egyenlőtlenség korábban rejtve maradt jellemzői is kirajzolódtak, amelyek hosszabb távon alapvetően befolyásolják mind az egyéni jólétet, mind a társadalmi előrehaladást és kohéziót is.

A fejlődéstanulmányok (és fejlődés-gazdaságtan) több mint hét évtizedes fennállása alatt jelentős eredményeket ért el mind a fejlődés és szegénység értelmezése, mind a társadalmilag releváns gazdaságpolitikai következtetések megfogalmazása terén (*Csaba* [2020], *Szokolczai* [2006], *Szentes* [2011]). Ennek jelentőségére hívta fel a figyelmet a 2019-es közgazdasági Nobel-díj, amelyet a szegénység kutatása területén alkalmazott legújabb kísérleti megközelítésért kapott Abhijit Banerjee, Esther Duflo és Michael Kremer. Ugyanakkor a fejlődés-gazdaságtan egyes irányzatai – például az emberi fejlődés (*human development*) vagy a *képességalapú megközelítés* (*capability approach*) – a mai napig a közgazdaságtan perifériáján maradtak, és alig hatottak a fejlesztési stratégia és politika megfogalmazására, illetve gyakorlati megvalósítására tekintetében. Ebből a szempontból talán mérföldkönek tekinthető a 2008/2009-es válságot követően megjelenő *Stiglitz és szerzőtársai* [2009] által jegyzet jelentés,² amely egyértelműen felhívta a figyel-

¹ Az egyik legfontosabb párhuzamot itt abban látjuk, hogy a komplex problémák megoldásához túl kell lépni a multidiszciplináris megközelítésen, hiszen az érintettek tudásának (és a tudásformák sokféleségének) beépítése megköveteli a transzdiszciplináris megközelítés erősítését. Ennek egyik jó példája a többdimenziós szegénység mérése és kezelése.

² A Joseph Stiglitz, Amartya Sen és Jean Paul Fitoussi vezetésével megalakult bizottság (*Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, CMEPSP*) az akkori francia elnök, Nicholas Sarkozy felkérésére a gazdasági teljesítmény és a társadalmi haladás mérésének megreformálását tűzte ki célul. Új mutatók bevezetésével kívánták egy új módszertani szemlélet megalapozását elősegíteni, amely nemcsak a gazdasági tényezőket, a GDP-t méri, hanem az emberek életminőségét és a társadalmi előrehaladás eredményeit, valamint a fenntarthatóság különböző szempontok szerinti megoszlását dokumentálja a társadalomban.

met arra, hogy a társadalmi-gazdasági folyamatok megfelelő feltérképezéséhez új megközelítésre van szükség (beleértve az új statisztikai módszereket, adatgyűjtést és új kutatási területeket) annak érdekében, hogy a jövőben szélesebb körű információ álljon a döntéshozók rendelkezésére a megalapozott közpolitikák kidolgozásához. Ahogy a jelentés fogalmazott:

„Amit mérünk, az befolyásolja az arra épülő cselekvéseinket; és ha méréseink hibásak, akkor torz döntéseket hozhatunk.” (Stiglitz és szerzőtársai [2009])

A jelentés nyomán az elmúlt évtizedben számos új statisztikai mérési módszert és mutatót dolgoztak ki mind a tudományos szférában, mind az egyes országok és nemzetközi szervezetek gyakorlatában. Ezek az új módszerek nemcsak a gazdasági kormányzás hatékonyságát hivatottak szolgálni, hanem azt is célozzák, hogy megfelelő inputot szolgáltatassanak az emberi fejlődést hatékonyan előmozdító közpolitikák tervezéséhez és végrehajtásához is.

Legújabban a Világbank 2021-es világfejlődési jelentése (*World Development Report*) hívta fel a figyelmet a mérés és az adatok jelentőségére a tényalapú fejlesztéspolitikai beavatkozások tükrében, hiszen még napjainkban is a megbízható, releváns adatok hiánya jelenti az egyik legfőbb akadályt a fejlesztési beavatkozások tervezése és megvalósítása során (*Világbank* [2021]). A koronavírus-járvány jól rávilágított arra, hogy mekkora potenciál rejlik a megfelelő adatok gyűjtésében és feldolgozásában, hiszen a tényekre alapozott beavatkozások hatékonyak és sikeresek voltak a járvány terjedésének megfékezésében és egyes országokban a gazdasági bizonytalanság miatt kiszolgáltatottak megsegítésében.

A szegénység enyhítése komplex folyamat, és a fent leírtak tükrében meggyőződésünk, hogy a sikeres szegénységcsökkentés Achilles-sarka a megfelelő mérés. Ahogy arra a latin-amerikai tapasztalatok rámutatnak, ennek megfelelő kialakításában és megszervezésében egyaránt szerepet játszik a technikai kidolgozottság, a hosszú távú politikai elköteleződés, valamint a támogató intézményrendszer kialakítása, az érintettek részvételalapú bevonása, valamint a helyi adottságok és tudás figyelembevétele. Ez a gyakorlat a képességalapú szemléletet helyezi előtérbe, szemben a korábbi, a szegénységet elsősorban jövedelemalapon mért megközelítésekkel.

A tanulmány a képességalapú megközelítés gyakorlati alkalmazási lehetőségét vizsgálja a többdimenziós szegénység mérésének közelmúltbeli tapasztalatai alapján. Az írás célja az e tekintetben világszinten is élenjáró latin-amerikai tapasztalatok feltárása és szintetizálása. A történeti alapokra építő, majd a legújabb latin-amerikai kísérleteket bemutató átfogó elemzés, illetve illusztratív esettanulmányok jól rávilágítanak néhány olyan kulcsfontosságú szempontra, amelyek jelentősek mind a legújabb elméleti irányzatok, mind napjaink fejlesztéspolitikai gyakorlata tekintetében.

A cikk először áttekintést nyújt a többdimenziós szegénység képességalapú megközelítéséből adódó mérési nehézségekről és a kapcsolódó elméleti dilemmákról, vitákról. Majd a latin-amerikai országok által jelenleg használt többdimenziós szegénységi mérések különböző formáit és tapasztalatait mutatja be. Végül pedig összefoglalja a következtetéseket és a tanulságokat.

A többdimenziós szegénység mérése – előzmények, dilemmák és gazdaságpolitikai relevancia

A nemzetközi közösség által 2015-ben kidolgozott és elfogadott fenntartható fejlődési célok (*Sustainable Development Goals, SDGs*) napirendi kérdése továbbra is kiemelt helyen kezeli a globális szegénység felszámolását. Teszi mindezt annak ellenére, hogy az elmúlt két évtizedben (legalábbis globális szinten) a nemzetközi közösség jelentős eredményeket ért el e területen (*ENSZ [2015]*). A koronavírus-járvány (mint nem várt külső sokk) azonban rámutatott arra, hogy az elért eredmények törékenyek, és a korábbi évtizedes erőfeszítések eredményei a szegénység felszámolásának területén gyorsan erodálódhatnak – milliók kerülhetnek (újra) kiszolgáltatott helyzetbe (*Világbank [2020]*).

Ugyanakkor a szegénységcsökkentés megvalósításában az elsődleges szerep továbbra is az egyes tagállamok hatásköre, azaz minden egyes tagállamnak magának kell megfogalmaznia a szegénység dimenzióit, kidolgoznia a mérési módszertant, és szakpolitikai javaslatokat tennie a kitűzött célok megvalósítása érdekében. Azaz a fenntartható fejlődési célok 1.2. pontja szerint

„2030-ig legalább a felére csökkenteni a szegénységben élők arányát a férfiak, nők és gyermekek minden korcsoportjában, a *nemzeti meghatározásoknak megfelelő minden területben*” (*ENSZ [2015]* – *kiemelés tőlünk*).

Az elmúlt évtizedekben a szegénységgel kapcsolatosan végzett tudományos kutatások három fő kérdéscsoportra összpontosítottak: 1. a szegénység fogalmi keretének újraértelmezésére (a széleskörűen elterjedt monetáris megközelítésen túlmutatóan); 2. olyan módszerek kidolgozására, amelyek a szegénység tágabb értelmezésére vonatkoznak, és alkalmazhatók a helyi gyakorlatban; valamint 3. a mérési eredmények alapján olyan közpolitikai döntések kidolgozására és bevezetésére, amelyek integrált megközelítéssel az emberekre és életkörülményeik javítására összpontosítanak.

Napjainkra az akadémiai és a szélesebb közönség körében is elfogadottá vált, hogy a szegénység többdimenziós jelenség, és az emberi nélkülözés számos formát ölt. E tekintetben a legjelentősebb mérföldkő Amartya Sen képesség- (és lehetőség-) alapú megközelítése, amely a fejlődést mint szabadságot értelmezi, és az egyének választási lehetőségeit állítja a középpontba (*Sen [2003]*). A szegénység tekintetében ezt úgy fordíthatjuk le, hogy nem az számít, hogy milyen jövedelemmel (vagy vagyonnal) rendelkeznek az emberek, mert azok csak eszközök, hanem hogy ténylegesen mit tudnak elérni, megvalósítani a számukra értékesnek tartott tevékenységekből és állapotokból (lásd még *Juhász és szerzőtársai [2015]*, *Molnár [2021]*). Mindezek alapján a többdimenziós szegénység méréséhez az egyes lehetőségek és képességek különböző fajtáinak tükrében kell a nélkülözést vagy a megfosztottságot (deprivációt) vizsgálni. A több területen egy időben fennálló hiány esetén beszélhetünk többdimenziós szegénységről. Ugyanakkor annak azonosítása, hogy mely dimenziókban tapasztalható hiány, megteremti a lehetőségét a különböző dimenziókban fennálló hiány – változók általi – mérésének, valamint a tényalapú célzott beavatkozásoknak, a megfelelő szegénységcsökkentési stratégia és eszköztár kialakításának.

Nincs (nem is lehet) egyetlen nemzetközi szinten egységesen elfogadott legjobb módszer a szegénység mérésére. Az utóbbi évtizedben számos, képességszemléleten alapuló szegénységmérési módszer terjedt el azzal a céllal, hogy komplexebb és átfogóbb képet kapjanak a szegények valós életéről különböző dimenziók és indikátorok mentén. Ezek jellemzően a Mahbub ul Haq és Amartya Sen munkásságával fémjelzett emberi fejlődési (*human development*) irányzat nyomán kidolgozott mérési módszerek sorába illeszkednek. Az első ilyen kezdeményezés az ENSZ 1990-ben bevezetett emberifejlődés-indexe (*Human Development Index*) volt, amelyet több, hasonlóan makroadatokra épülő kompozit index követett, mint például az *Anand-Sen* [1997] által megalkotott emberiszegénység-mutató (*Human Poverty Index*). Megjegyezzük azonban, hogy Sen munkásságában már a többdimenziós mérések megjelenése előtt is megtalálható volt a szegénységmérés módszertani megújítására tett törekvés,³ a szegénység mérésének axiomatikus alapokra helyezése (*Sen* [1976]). Ennek eredeti célja az volt, hogy a szegénység további szempontjaira – például annak eloszlására – is jobban reflektáló megoldást találjon, hiszen a korábbi (jellemzően csak a szegénységi küszöb alatt élők számát meghatározó) mérések nem vezettek megfelelő közpolitikai döntésekhez.⁴

A napjainkban az egyik legelterjedtebb és legismertebb többdimenziós szegénységi indexet (*Multidimensional Poverty Index, MPI*) az oxfordi egyetem szegénységre és emberi fejlődésre vonatkozó kezdeményezése (*Oxford Poverty and Human Development Initiative, OPHI*) nyomán a *UNDP* [2010] jelentés közölte először 104 fejlődő országra vonatkozóan. Az *MPI* három dimenziót határoz meg: egészség, oktatás és életszínvonal, amelyek egyenlő súllyal szerepelnek. A meghatározás szerint egy háztartás akkor nyilvánítható szegénynek, ha a három dimenzió összes indikátorának harmadában depriváltság mutatkozik. Az *MPI* módszertanának kidolgozása az *Alkire-Foster* [2011] tanulmányhoz fűződik, egyik legfontosabb előnye a flexibilitás és a könnyű adaptálhatóság, vagyis az, hogy a különböző dimenziók, indikátorok, súlyok vagy átváltások meghatározásával viszonylag könnyen alkalmazható különböző helyzetekben, az egyes országok sajátosságaihoz igazítva. Sen eredeti felvetésében is a szegénység mérésének két fő lépés operacionalizálásából kell állnia: a szegénységben élő emberek azonosítása és összesítése egy átfogó mutatóban (*Sen* [1976]). Az *Alkire-Foster* [2011] módszere a kettős „megvonás” (*cutoff*) módszert alkalmazza: dimenziókénti határérték meghatározása által jelzi, ha egy egyén (vagy háztartás) az adott tekintetben nélkülöz, majd egy keresztdimenziós

³ Erre a meglátásra anonim lektorunk hívta fel a figyelmünket, amit ezúton is köszönünk. Az egydimenziós jövedelmen alapuló, az összetett szegénység intenzitását átfogóan mérő módszernek – a később széles körben alkalmazott – módosított változata a *Sen-Shorrocks-Thon-index*, amely szintén együttesen méri a szegénység előfordulását, mélységét és az egyenlőtlenségét (*Sen* [1976], *Shorrocks* [1995], *Thon* [1979]).

⁴ Ha a szegénységi küszöb alatt élők számát megfelelő mutatónak fogadjuk el, akkor értelemszerűen az úgy csökkenthető a legegyszerűbben – és legköltséghatékonyabb módon –, hogy a legkevésbé szegények helyzetét javítjuk, amíg nem kerülnek a küszöbérték fölé. Mindeközben a szegénységi küszöbtől távolabb elhelyezkedő szegények helyzete nem javul (akár romolhat is). (Lásd *Sen* [2021], illetve Molnár György utószavát a magyar kiadáshoz, amelynek kismértékben kiegészített változata megjelent a *Közgazdasági Szemlében* is – *Molnár* [2021].)

szegénységi küszöb meghatározásával kijelöli a többszörös nélkülözések halmozódásában érintetteket. A szegénységi küszöb minden dimenzióját és indikátorát úgy kell súlyozni, hogy tükrözze az adott dimenzió relatív fontosságát az összesített mutatón belül. A hagyományos, egydimenziós indexekhez is használt Foster–Greer–Thorbecke-módszer adaptálása pedig alkalmas a szegénységi szakadék, a szegénység kiterjedtségének, intenzitásának és eloszlásának kifejezésére (*Foster és szerzőtársai* [1984], [2010]). A mérés fontos jellemzője, hogy nem különböző adatforrások kombinációira épít, ugyanis minden adatot egyéenként egy időben vesznek fel. A módszer további előnye, hogy az eredményeket társadalmi csoportok, földrajzi hely, etnikumi hovatartozás vagy egyéb kategóriák tekintetében is le lehet kérdezni (dekompozíció), ami megfelelő információt szolgáltat a célzott beavatkozások megtervezéséhez és végrehajtásához. Fontos azonban megjegyezni, hogy a legtöbb esetben csak az elért tevékenységeket/állapotokat (*achievements*) lehet mérni, azt azonban nem, hogy az egyénnek van-e valódi választása abban a tekintetben, hogy valamit megtehet vagy sem. Ennek a dilemmának a feloldására *Robeyns* [2005] úgy érvel, hogy magának a cselekedetektől való megfosztottságnak elégséges az információértéke a lehetőségek meglétéről.

Összességében, bár napjainkra a szegénység, a jóllét és kiszolgáltatottság (sérülékenység) többdimenziós értelmezése tekintetében tudományos konszenzus alakult ki, a többdimenziós szegénység mérése esetében továbbra is eltérő megoldások – mérési módszerek – versengése jellemző. Így például nyitott kérdés, hogy a fentiekben említett, *Alkire–Foster* [2011] által megalkotott MPI vagy az OECD Better Life Indexe (<https://www.oecdbetterlifeindex.org/>) lenne-e a megfelelő eszköz, vagy esetleg *Ravallion* [2011] megközelítése, amely elutasítja a különböző dimenziók egy mérőszámában való kombinálását, és az egymástól független indikátorok összességét (*dashboard*) tekinti megoldásnak. A legélesebb akadémiai és egyes nemzeti többdimenziós szegénységmérési módszerek kidolgozása során felmerült viták leginkább a szegénység dimenzióinak kiválasztása, az egyes dimenziók mérésben való súlyozása és a szegénységi küszöb meghatározása körül bontakoztak ki, amit jól illusztrálnak a későbbiekben tárgyalt latin-amerikai esetek is.

Végezetül a nemzeti többdimenziós szegénységi indexek megalkotása során számos olyan normatív döntést kell meghozni, amelyek választ adnak az alábbi kérdésekre:

- Mi az adott társadalomban a szegénység fogalma?
- Milyen dimenziók és indikátorok alapján képezhető le ez az értelmezés?
- Ki határoz és dönt a fenti kérdésekről, tényezőkről?

Ezen túlmenően számos megvalósíthatósági kérdés is felmerül, ami határokat szab az adott ország mozgásterének:

- Van-e egy tágabb nemzeti fejlesztési stratégia, amelybe illeszkedik a szegénységcsökkentési cél?
- Milyen intézményi háttérre, kapacitásokra támaszkodhat a tervezett mérések végrehajtása a szükséges adatok gyűjtése és elemzése során?

A tapasztalat azt mutatja, hogy e kérdések megválaszolása minden ország számára összetett, többéves, nyílt végű folyamat, amely számos szereplőt érint.

Alkire és szerzőtársai [2015] nyolc lépésben foglalja össze a többdimenziós szegénység mérésének nemzeti szinten felmerülő feladatait és dilemmáit (197. o.):

1. *a mérés célja*, amely tartalmazhatja a népesség, a dimenziók és az időhorizont szerinti lehatárolást, valamint a szakpolitikai alkalmazás célját is;

2. *az értékelés tere*, amely meghatározza, hogy a szegénységet az erőforrások, a ráfordítások és a szolgáltatásokhoz való hozzáférés vagy az outputok terén méri-e (azaz a lehetőségeket, képességeket vagy a ténylegesen megvalósított állapotokat, eredményeket tekintik-e);

3. *az azonosítás és elemzés egysége*, ezek jelentik azt a területi szintet vagy társadalmi csoportot, amelyre az *Alkire–Foster* [2011] módszere azonosítja a hátrányok együttes eloszlását, azaz beazonosítja, hogy ki a szegény, és feltárja a szegénység jellemzőit;

4. *dimenziók*, olyan fogalmi kategóriák, amelyekhez a felhasznált indikátorok (súlyozva) hozzárendelhetők, valamint könnyen kommunikálhatók;

5. *indikátorok*, a mérés alapelemei, amelyek a szegénység lényeges vetületeit képezik le, számszerűsítik az elért eredményeket és nélkülözéseket;

6. *nélkülözési határérték*, amely az egyes mutatók esetében kijelöli azt a minimum-értéket, amely alapján meghatározható, hogy ki számít nélkülözőnek;

7. az egyes mutatókhoz hozzárendelt *súly* azt a relatív értéket tükrözi, amelyet az adott mutatóban szereplő nélkülözés a szegénységre gyakorol, a többi mutatóban megmutatókozó nélkülözéshez viszonyítva;

8. *a szegénységi küszöb* megmutatja, hogy a súlyozott nélkülözések együttes hányada alapján az adott személy szegénynek tekinthető-e.

A folyamat komplexitását és nehézségeit a latin-amerikai országokban bevezetett többdimenziós szegénység-mérésekkel és tapasztalatokkal illusztráljuk. Mielőtt azonban rátérnénk ennek ismertetésére, röviden utalunk az egyik legjelentősebb elméleti vitára, amely a szegénység dimenzióinak meghatározásával kapcsolatban bontakozott ki.

A képességalapú megközelítés legkiemelkedőbb képviselője (alapítója), Amartya Sen nem határozta meg a szegénység definiálásához szükséges különböző képességeket, dimenziókat, hiszen eljárásalapú felfogásával azt képviseli, hogy az egyén vagy a közösség deliberatív módon maga határozza meg, hogy milyen cselekvéseket/lehetőségeket tart értékesnek (*Nussbaum–Sen* [1993], *Sen* [2003]). Ezzel szemben Martha Nussbaum tíz központi képességet jelölt meg egy minden közösségre és egyénre univerzálisan értelmezhető listában,⁵ amelyek mindegyikére – a társadalmi igazságosság szellemében – szükség van a méltó emberi élethez. Bár Nussbaum listájával és filozófiai munkásságával – amellyel nagymértékben hozzájárult a képességalapú elméleti irányzat kibontakozásához és továbbfejlődéséhez – elismeri az érintettek bevonását

⁵ Ezek a felsorolás szintjén a következők: 1. élet, 2. testi egészség, 3. testi integritás, 4. érzékek, képzelet és gondolat, 5. érzelmek, 6. az ész használata a gyakorlatban, 7. csoporthoz tartozás, 8. más fajok, 9. játékok, 10. az egyén környezete feletti kontroll.

a diskurzusba, a tudomány képviselőinek kiemelt szerepet szán a központi képességek meghatározásában, és egyúttal a kormányok feladatának tartja annak biztosítását, hogy a társadalom minden egyes tagja rendelkezzen a meghatározott képességek egy bizonyos minimális szintjével (Nussbaum [2006]).

Bár Sennél hangsúlyosabban szerepel az egyének saját ügyeinek tevékeny előmozdítása (*agency*), összességében mindkét szerzőnél megjelenik mind a részvételi folyamat, mind a nyilvános érvelés, amellyel a helyi szereplők véleménye és a helyi tudás becsatornázható a képességdimenziók kiválasztásába (bővebben lásd Juhász [2018]). Ezáltal a Sen–Nussbaum-vita elméleti síkon nagyobb jelentőségű, mint a gyakorlatban (bár ez utóbbi esetben is természetesen van jelentősége az arányoknak).

Mivel a képességszemlélet az emberek által értékelt lehetőségek kiterjesztését hangsúlyozza, a módszertani definícióknak azt is figyelembe kell venniük, hogy melyek azok a szempontok, amiket az emberek értékelnek és értékesnek tartanak (Alkire [2007], Sen [2003]). A szakirodalomban a kutatók által leggyakrabban elfogadott alapelvek a szegénység dimenzióinak kiválasztásánál a következők: megbízható adatokhoz való hozzáférés, folyamatos részvételen és mérlegelésen alapuló megfontolások a jó élet és a jól(l)ét összetevőiről, az egyes országok alkotmányos értékei és/vagy nemzeti fejlesztési prioritásai, valamint az általános nemzetközi dokumentumokban, például Az emberi jogok egyetemes nyilatkozatában kifejezett értékek éppúgy, mint a társadalmi igazságosság eszméje vagy egyéb morális és jól(l)étre vonatkozó megfontolások (Alkire és szerzőtársai [2015]). A szegények hangjai (*Voices of the Poor*) az egyik leggyakrabban kiemelt részvételi alapú globális felmérés (Narayan [2000]), amely részletes információkkal szolgált a szegények életkörülményeiről, a sérülékeny társadalmi csoportok helyzetéről szerte a világon. Ez a kutatás részletesebb képet adott olyan, mérésekkel korábban nem reprezentált dimenziókról is, amelyek meghatározónak bizonyultak a résztvevők életében.⁶

A többdimenziós szegénység mérése Latin-Amerikában

A latin-amerikai országok vizsgálata számos ok miatt lehet érdekes és előremutató, azon túlmenően is, hogy a hazai szakirodalom gyakorlatilag nem foglalkozik vele. Egyrészt, az új évezred elején egyre jobban megerősödtek olyan tudományos (heterodox) megközelítések, valamint civil és politikai mozgalmak, amelyek újszerű, esetenként radikális válaszokat kerestek a tartósan fennálló fejlődési anomáliák megoldására.⁷ Ez a törekvés jól tükröződik az ezredforduló óta megerősödő, indián közösségek és más marginalizált helyzetű csoportok érdekeit képviselő mozgalmak és eszmeáramlatok célkitűzéseiben. Az utóbbi két évtized egyik legfontosabb ilyen új megközelítése a „Jó élet” (*Buen Vivir*) elnevezésű irányzat.⁸

⁶ Latin-Amerika esetében kiemelhetők a kiterjedt (mindent átható) erőszak vagy társadalmi elszigeteltség tényezői.

⁷ Mindez a kilencvenes években a washingtoni konszenzuson alapuló gazdaságpolitika kudarcára adható egyfajta válaszként is értelmezhető.

⁸ A Buen Vivir megközelítés, amelynek alapvető kiindulópontja a közösséggel és a természettel való harmonikus együttélés, az utóbbi két évtizedben mind társadalmi, mind politikai szempontból nagy

Másrészt, Latin-Amerika úttörőnek tekinthető abból a szempontból is, hogy számos országa évtizedes léptékben különös figyelmet fordított saját régióspecifikus és helyi adottságokat is figyelembe vevő, többdimenziós szegénységmérési módszerek és -mutatók kidolgozására (*Boltvinik* [2013]). E tapasztalatok feltárása és összegzése különösen tanulságos lehet más, hasonló adottságokkal rendelkező országok számára.

Végül harmadrészt, az elmúlt két évtizedben számos latin-amerikai országban jelentős szemléletbeli változás következett be, ami nagymértékben elősegítette a többdimenziós szegénységmérések kidolgozását és bevezetését. A mérések olyan szakpolitikai döntéseket tettek lehetővé, amelyek a nemzeti fejlesztési stratégiák célkitűzéseit támogatva jelentősen csökkentették a többdimenziós szegénység által érintettek számát. A módszer relevanciája a Covid-19 járvány hatásainak csökkentésére nyújtott sürgősségi segélyek elosztásánál is megmutatkozott a kedvezményezettek kiválasztása és elhelyezése során.

A szegénység mérésének latin-amerikai gyökerei

Az alapvető szükségletek megközelítésének (*basic needs approach, BNA*) eredete a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (*International Labour Organization, ILO*) 1970-es években a Foglalkoztatási világprogram (*World Employment Program, WEP*) keretében végzett terepkutatásához kapcsolódik, amely a fejlődő országokban a társadalom jelentős részének bizonytalan munka- és életkörülményeit tárta fel. Akkoriban még nem végeztek háztartásalapú felméréseket, így nem tudták mérni a monetáris szegénységet sem. Az alapvető szükségletek megközelítése végül globálisan nem terjedt el, csak a latin-amerikai régióban honosodott meg, ahol először 1975-ben Chilében alkalmazták. Úttörő kísérletként a szegénység jellegzetességeinek feltárására (háztartási felszereltség, oktatás, túlszűfoaltság), valamint a mélyszegénységben élők földrajzi elhelyezkedésének meghatározásra törekedtek (*Kast-Molina* [1975]).

A következő regionális jelentőségű mérföldkő az Argentínában a statisztikai és népszámlálási intézet (*Instituto Nacional de Estadística y Censos, INDEC*) által az ENSZ Latin-amerikai és Karib-térségi Gazdasági Bizottsága (*Economic Commission for Latin America and the Caribbean, ECLAC*) közreműködésével 1984-ben végzett szegénységi felmérés volt. Ez egy Argentínában már alkalmazott népszámlálási kérdőívön alapult, amelyben már a *kielégítetlen alapszükségletek* – jövedelmi, valamint nem pénzügyi – mutatói (például túlszűfoaltság, hiányosságok a lakásfelszerelésben, illemhely hiánya, iskolalátogatás és gazdasági kapacitás hiánya) is szerepeltek (*Feres-Mancero* [2001]).

jelentőségre tett szert Latin-Amerikában. Ez a kulturális és természeti elemeket is tartalmazó fogalom elsősorban az Andok és az Amazonas-területek őslakos etnikai csoportjainak hagyományos elképzeléseire épít, és megkérdőjelezi a gazdasági fejlődés klasszikus elméleteit, amennyiben azok a szűken vett gazdasági szempontokra helyezik a hangsúlyt (*Gudynas-Acosta* [2011]). Ugyanakkor ez a szemlélet sem egységes, számos különböző irányzata létezik, mint például az őslakosok felől közelítő, az államközpontú és a posztfejlődéspárti iskola (*Carbonnier és szerzőtársai* [2017]).

Mivel a legtöbb latin-amerikai országban a szegénység földrajzi elhelyezkedésének feltérképezése volt a cél, úgynevezett *szegénységi térképek* készültek a népesség- és lakásösszeírásokból származó adatokra támaszkodva. A négy figyelembe vett mutató a következő volt: 1. lakhatáshoz való hozzáférés, 2. egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés, 3. oktatáshoz való hozzáférés, 4. gazdasági kapacitás. A *számlálási megközelítésnek* is nevezett módszer alapja a lakossági és háztartási felméréseken gyűjtött adatok összesítése volt. Ezt a legtöbb latin-amerikai országban a *kielégítetlen alapvető szükségletek* mutatójának (*Índice de Necesidades Básicas Insatisfechas, INBI*) nevezték. Ebben a megközelítésben szegénynek tekintették azokat a háztartásokat, amelyek akár csak egy dimenzióban is nem tudták kielégíteni szükségleteiket (*Feres-Mancero* [2001]). A módszer alkalmas volt a szegénység meglétének a feltárására és földrajzi elhelyezkedésének meghatározására. Így ezek alapul szolgálhattak különféle szakpolitikai döntésekhez, különösen az 1990-es években a latin-amerikai régióban bevezetett, területi alapon célzott transzferprogramokban (*Coady és szerzőtársai* [2004]). Ugyanakkor a módszer egyszerűségéből adódott a hátránya is: a kielégítetlen alapvető szükségletek mutatója nem tartalmazott információt sem a szegénység mértékéről, sem további jellemzőiről, így nem volt alkalmas az átfogó szegénység-felszámolási programok kidolgozására.

Az egyre megbízhatóbb statisztikák, valamint a népszámlálás és a háztartási felmérések növekvő elterjedése miatt a szegénység mérése is jelentős változásokon ment át. Kezdetben Oscar Altimir az ENSZ-bizottsággal (ECLAC-kal) együttműködve a régió tíz országában azonosította az abszolút szegénységet, amelyet az egyéni élelemiszerfogyasztás minimálisan elfogadható szintjét képviselő országspecifikus szegénységi küszöbök alapján határozott meg (*Altimir* [1978]).⁹

Az 1980-as évek folyamán egy, a korábbiaknál összetettebb megközelítés alakult ki, amelyben a jövedelmen és a kielégítetlen alapszükségleteken alapuló szegénységméréseket egy úgynevezett *integrált módszerben* (*Beccaria–Minujin* [1985]) ötvözték.¹⁰ Kiemelték, hogy a két módszer eredményei között szignifikáns különbségek lehetnek a hosszú és rövid távú életkörülmények változásaiból, illetve az ország makrogazdasági viszonyaitól függő jövedelem-ingadozásokból adódóan. A Kaztman-féle¹¹ integrált módszer szerinti osztályozást tekintve a szegénységben élő emberek négy jól elkülöníthető csoportba sorolhatók (*Kaztman* [1989]).

1. *Krónikusan szegény*: ebben a csoportban legalább egy, de jellemzően több szükséglet nincs kielégítve, tartósan elégtelen a jövedelem, munkahelyi bizonytalanság és társadalmi marginalizáció jellemzi.

2. *Tartós nélkülözés (inertial deprivation)*: az ebbe a csoportba tartozó háztartások jellemzően egy alapvető szükséglet tekintetében élnek a küszöbérték alatt,

⁹ Mindezek alapján az 1970-es években a latin-amerikai háztartások 40 százaléka volt szegény, ugyanakkor míg a szegénység előfordulása a városi területeken 26 százalék, a vidéki területeken 60 százalék volt (*Altimir* [1978] 74. o.).

¹⁰ *Beccaria–Minujin* [1985] megjegyzi, hogy a jövedelmi adatok gyűjtése kifejezetten nehézkes az adatbevallás vagy a család méretével kapcsolatos bizonytalanság miatt.

¹¹ *Kaztman* [1989] kategorizálásának alapját az 1980-as évekbeli uruguayi Montevideóban végzett empirikus kutatások jelentették.

a jövedelmük alapján nem tekinthetők szegénynek, deprivációjuk a múltban tartósan fennálló szegénységi helyzet következménye.

3. *A közelmúltbeli szegények*: azokat a háztartásokat foglalja magában, ahol az egy főre jutó jövedelem alacsonyabb, mint a szegénységi küszöb, de nincs kielégítetlen szükségletük, és ezek az otthonok kevésbé vannak kitéve a tartós szegénység negatív (tovagyűrűző) hatásainak.

4. *Társadalmilag integrált*: olyan háztartások, amelyek jövedelme elegendő az alapvető fogyasztási szükségletek kielégítéséhez, és egyik dimenzió tekintetében sem jellemzi őket tartós nélkülözés.

Az empirikus kutatások azt mutatták, hogy az integrált módszer jól alkalmazható a népesség különböző sérülékeny alcsoportjainak azonosítására, valamint a szegénység mélységét és kiterjedését tekintve a szegénység és nélkülözés különböző formáinak feltárására.

Mivel a fogyasztói kosár összetétele, valamint a vizsgálatba bevont alapvető szükségletek tekintetében kritikák merültek fel, *Boltvinik* [1992] újabb módszert javasolt, *továbbfejlesztett integrált szegénységmérési módszer* néven. Ez a korábbiak kombinációjára építve célozta meg a még teljesebb körű szegénységmutató megalkotását. A legfontosabb újítások a következők voltak:

1. kiterjesztette a vizsgálatba vont mutatók körét például az elektromos energiához, a telefonhoz való hozzáférés, illetve az állami kiadásokhoz, kumulált háztartási beruházásokhoz kapcsolódó mutatók bevonásával;
2. átfogóbb fogyasztói kosarat alakított ki (nemcsak élelmiszer, hanem más áruk és szolgáltatások – ruházati cikkek, szórakozás/kikapcsolódás – bevonásával);
3. a depriváció jellegének és a szegénységi szakadéknak a mérése;
4. a mutatók alternatív súlyozása; valamint
5. az idő mint új dimenzió bevezetése – azaz az időszegénység operacionalizálásával.

A jelentős módszertani újítások ellenére ezt a módszert csak Mexikóban vezették be, a régióban máshol nem alkalmazták, elsősorban bonyolult módszertana és kiterjedt adatigénye miatt.

A többdimenziós szegénység mérés legújabb generációja Latin-Amerikában

Az elmúlt évtizedben a többdimenziós szegénységi mérések számos latin-amerikai országban bekerültek a hivatalos statisztikákba. Az első két ország, amely saját nemzeti módszertant dolgozott ki, Mexikó és Kolumbia volt 2009-ben, illetve 2011-ben. A következő években más országok is közzétették a saját többdimenziós nemzeti szegénységi mutatóikat: El Salvador 2015-ben, Chile, Costa Rica, Ecuador és Honduras 2016-ban, a Dominikai Köztársaság és Panama 2017-ben, valamint Paraguay 2021-ben.

Latin-Amerika volt a világon az első régió, ahol kísérleti jelleggel regionális többdimenziós szegénységi indexet (MPI) publikáltak (*ECLAC* [2014]). Ezt a kiadványt

azzal a céllal állították össze, hogy a helyi kielégítetlen alapszükségleteket hagyományosan mérő módszert kiegészítsék a képességszemlélettel és a jogi megközelítéssel, s így aktuálisabb és hitelesebb képet kapjanak a latin-amerikai szegények jellemzőiről. Ez három újítást tartalmazott, az ezek figyelembevételével kialakított mutató jobban tükrözi a régió társadalmi jellemzőit:

1. a jövedelmi és nem jövedelmi mutatók kombinálását;
2. új, az életszínvonalhoz jobban igazodó deprivációs küszöbök meghatározását;
3. valamint a hagyományos „kielégítetlen alapszükségletek” méréseiből (és a globális többdimenziós szegénységi indexből is) hiányzó, foglalkoztatással és szociális védelemmel kapcsolatos dimenziót, illetve az iskolai kimaradást jelző indikátort (*Santos és szerzőtársai* [2015]).

Az összes latin-amerikai gyakorlat és tapasztalat részletes bemutatása túlmutat a jelen írás keretein. A következőkben először a többdimenziós szegénység mérési folyamatával kapcsolatban átfogó képet vázolunk fel a latin-amerikai tapasztalatokról, elsősorban a jól bevált gyakorlatok kiemelésével. Majd illusztratív céllal két ország tapasztalataival foglalkozunk, amelyek a többdimenziós szegénység mérésében úttörőnek tekinthetők a régióban: Mexikó esete azért egyedi, mert itt nem a többdimenziós szegénységi indexek háttéréül is szolgáló Alkire–Foster-féle módszert alkalmazták; míg Kolumbia esete azért különösen tanulságos, mert itt a többdimenziós szegénység mérési eredményeit kifejezetten figyelembe vették a fejlesztéspolitikai célok meghatározásában.

A nemzeti MPI megalkotásának első és legfontosabb eleme, az okok meghatározása, amiért az ország szükségesnek tartja a folyamat elindítását. Ebben a folyamatban elengedhetetlen a kormányzat elköteleződése és aktív szerepvállalása – főként az érintettek (szakemberek, minisztériumok, civil szervezetek és helyi közösségek) bevonásával – az egyeztetések megszervezésében és koordinálásában. A vizsgált országok a következő főbb célokat fogalmazzák meg: a szegénység monitorozása, a trendek nyomon követése az egyes dimenziókban, a jövedelmi szegénység mérésének kiegészítése (Panama, Paraguay, El Salvador), a közpolitikai intézkedések és a számos minisztérium, különböző szintű szervezet közötti munka koordinálása (Mexikó, Kolumbia, Costa Rica, Paraguay, Panama, Honduras), továbbá a szegények, rászorultak beazonosítása konkrét programokkal történő elérés céljából (Mexikó, Kolumbia, Costa Rica), a költségvetési allokáció meghatározása (Costa Rica), valamint a szakpolitikai intézkedések értékelése (Mexico, Paraguay, Chile). Kolumbia, Costa Rica és Mexikó nemcsak a többdimenziós szegénységi indexek kidolgozását és bevezetését tartotta fontosnak, hanem kezdetektől stratégiákat dolgozott ki a szektorális politikák koordinálására és közös tervezésére. Kolumbia a szegények célzott programokkal való támogatása tekintetében is jó gyakorlatokkal szolgál. A nemzeti MPI segítségével beazonosított kritikus régiókban található települések elsőbbséget élveztek az egyes szociális programok esetében.

A nemzeti MPI megalkotása egy összetett, többlépcsős folyamat, amelynek a kormányzat mellett számos más szereplője is van. A régió tapasztalatai azt mutatják, hogy a politikai elit, az akadémiai szféra, a hazai és nemzetközi szakemberek, statisztikusok, a civil szervezetek, a média, valamint maguk a szegénységben élők mind

fontos és szükséges résztvevői a sokszor évekig elhúzódó folyamatnak. Két résztvevő központi jelentőségét emelnénk ki: egyrészt a legmagasabb politikai szinten az államelnökök vagy kormányfők elköteleződését, másrészt maguknak az érintetteknek, a szegényeknek az aktív részvételét. Juan Manuel Santos, Kolumbia volt elnöke például vezetőként a régióban az elsők között ismerte fel a többdimenziós mérés jelentőségét, bevezetése után pedig személyesen követte nyomon a mérés eredményei alapján kidolgozott programok megvalósulását (Santos [2019]).

Ugyanakkor mivel a szegénység csökkentését célzó intézkedések kivitelezése és nyomon követése hosszú távú tervezést és politikai szerepvállalást is igényel, továbbá a méréshez (adatgyűjtés, feldolgozás, monitoring) is folytonosság, kiszámíthatóság és megfelelő szakmai apparátus szükséges, ezért politikai ciklusokon átívelő, hosszú távú szemlélet és politikai akarat már a kidolgozás és bevezetés fázisában is elengedhetetlen. Chile esete – ahol több kormányon átívelő folyamat eredményeként alakult ki az aktuális mérési módszer – megmutatja, hogy az ideológiailag eltérő politikai erők közötti egyetértés és kooperáció is lehetséges egyes alapvető nemzeti célok érdekében.

Alkire és szerzőtársai [2015] szerint – a seni megközelítés értelmében – szükség van a nélkülözésben élők tapasztalataira, a nyilvános és közösségi szinten folytatott diskurzus résztvevőiként véleményt kell nyilvánítaniuk az őket érintő kérdésekben. Ez leginkább El Salvador és Panama esetében valósult meg, előbbiben a korábbi szegénységi térképek által meghatározott területeken fókuszcsoportokban szervezett beszélgetések keretében, utóbbiban az egész országra kiterjedő felmérés folyamatában. Panama esete jól mutatja, hogy milyen meghatározó a társadalom minden rétegére kiterjedő vizsgálat, hiszen ennek hatására kerültek be a mérésbe a természeti jelenségekkel, valamint az internethez, elektromos ellátáshoz való hozzáféréssel kapcsolatos kérdések és indikátorok. Ezek a visszacsatolási mechanizmusok mindkét országban további lényeges elemekre hívták fel a figyelmet: a korábban háztartások felmérésére használt kérdőívekből hiányoztak a *személyes biztonsággal* kapcsolatos kérdések (El Salvador), ezeket az új mérésekben pótolták.

A mérés eredményei alapján kialakítandó közpolitika számára nehézséget jelent, hogy a különböző dimenziók többnyire szorosan összefüggenek egymással, így a deprivációk felszámolására irányuló beavatkozások sorrendjének meghatározása és a különböző kormányzati projektek, szociálpolitikai programok közötti szinergiák kiaknázása is hosszú távú tervezést igényelne. Ezek eredményességében számottevő jelentőségű lenne, ha a kormányzat és a magánszektor között már a mérés kidolgozásában és bevezetésében is együttműködés alakulna ki, ahogy erre egyelőre csak Costa Ricában történt kísérlet.¹²

Paraguayban és Hondurason az alkotmány, illetve törvények rögzítik a szegénység mérésére vonatkozó jogszabályokat, Mexikó alkotmánya kifejezetten „szociális jogszabályként” írja elő a jövedelem mellett hat szegénységi dimenzió bevonását

¹² 2017-ben a Horizonte Positivo, egy Costa Rica-i szervezet az oxfordi kezdeményezés (OPHI) támogatásával kidolgozta és bevezette az üzleti többdimenziós szegénységi indexet (bMPI) a cégek számára (MPPN [2017]).

a mérésekbe. El Salvador és Ecuador a képességszemléleti megközelítést alkalmazza a Jó élet koncepció megvalósítására.

A mérés adaptálhatóságának és rugalmasságának bizonyítéka, hogy hirtelen bekövetkező (nem várt) sokk esetében is alkalmas lehet megfelelő válaszok kidolgozására. A koronavírus-járvány miatti váratlan egészségügyi helyzetben Bogota önkormányzata a többdimenziós mérés segítségével tudott a legkiszolgáltatottabb és legsérülékenyebb társadalmi csoportok hirtelen jelentkező szükségletein enyhíteni. Míg Honduras kormánya *Bono Único* néven innovatív szociális program keretében élelmiszerek, higiéniai termékek és egyébek beszerzésére használható juttatást vezetett be a járványintézkedések keretében. A már korábban alkalmazott többdimenziós szegénységmérés módszerére építve dolgozták ki a kedvezményezettek – a járvány miatt a munkaerőpiacról kiszorulók és informális alkalmazásban lévők – beazonosítására szolgáló többdimenziós sérülékenységi mutatót.

Latin-Amerikában az új módszereknél alkalmazott dimenziók és mutatók jelentős része a régi (kielégítetlen alapvető szükségleteken alapuló) mérésekben is rendszeresen megjelent, például a lakhatási körülmények, az iskolázottság vagy a túlzásfoltosság. Ugyanakkor az új módszerek nemcsak a dimenziók számát növelték, hanem számos új mutatót keresztül javították a szegénység mérését, jobban operacionalizálták a megjelenő különféle tényezőket, ezáltal lehetővé tették a lakosság sérülékeny csoportjainak életvitelére jellemző valós és fontos új szempontok dokumentálását.

A latin-amerikai térségben használt mutatókat összevetve sok esetben láthatunk átfedéseket, vannak ugyanakkor egyedi elemek is. Az *1. táblázat* az egyes nemzeti indexek különböző dimenzióit a globális többdimenziós szegénységi indexhez és a korábban alkalmazott (kielégítetlen alapszükségleteken alapuló) indexekhez viszonyítva mutatja be.

Az OPHI-jelentésben azonosított hiányzó dimenziókkal (a munka minősége, állampolgári felhatalmazás, fizikai biztonság, szociális kapcsolatok, szegénykezés nélküli élet, szubjektív és pszichológiai jólét – lásd *Alkire* [2007]) összevetve is számos előrelépés és nemzeti sajátosság figyelhető meg. Chile, Costa Rica és Panama bizonyos dimenziókat meghatározó indikátorai a munkajogra és a munkakörülményekre helyezik a hangsúlyt, míg El Salvadorban és a Dominikai Köztársaságban a fizikai biztonság szempontja emelkedik ki – nem meglepő módon, hiszen ez utóbbiak az emberölések aránya alapján a világ legerőszakosabb országai közé tartoznak (*ECLAC* [2019]). Chile, Salvador, a Dominikai Köztársaság és Panama indexei pedig már olyan környezeti mutatókat is tartalmaznak, amelyek tükrözik a klímaváltozás hatásainak és a kitermelő iparágak hatásainak való kitettséget. Az egyes dimenziók és mutatók súlyát illetően Mexikó és Chile kivételével minden módszerre érvényes, hogy a súlyozás (adott dimenzió belül) egységes. Chilében pedig civil csoportok nyomására módosították az eredetileg elfogadott változatot, és így a társadalmi kohézió és kapcsolatok is bekerültek a mérésbe, ami által a súlyozási arány is megváltozott. Az *1. táblázat* utolsó sorában szereplő többdimenziós szegénységi küszöb – amelynek megállapítása (is) számos akadémiai vita tárgya – jellemzően a súlyozott mutatók 20–35 százaléka között ingadozik (Mexikó kivételével) a régió valamennyi országában.

1. táblázat

A (régí és új) többdimenziós szegénységi mérésben használt dimenziók Latin-Amerikában

Globális MPI	ECLAC	Chile	Costa Rica	Kolumbia	Dominikai Köztársaság
AZ 1980-AS ÉVEKTŐL A 2000-ES ÉVEKIG A KIELÉGÍTETLEN ALAPSZÜKSÉGLETEK MÉRÉSÉBEN HASZNÁLT DIMENZIÓK					
Ajánlatok a régió számára	Lakás típusa	Lakás típusa	Hozzáférés a megfelelő lakathoz	Lakás építőanyaga	Döngölt földes ház
A lakás típusa és építőanyaga	Hozzáférés illemhelyhez	Hozzáférés illemhelyhez	Lehetőség az egészséges élethez	Zsúfoltság	Vezetékes vízhez való hozzáférés
Zsúfoltság	Felszereltség	Felszereltség	Tudáshoz való hozzáférés	Alapvető közüzemi szolgáltatások	Hozzáférés illemhelyhez
Vízhez való hozzáférés			hosszú távú	Oktatás	Villamos áramhoz való hozzáférés
Hozzáférés illemhelyhez			szolgáltatásokhoz való hozzáférés	Jövedelemszerző képesség	Zsúfoltság
A gyermekek iskolába járása					Félig írástudatlan felnőtt
Jövedelemszerző képesség					
AZ ÚJ NEMZETI TÖBBDIMENZIÓS SZEGÉNYSGMÉRÉS BEN HASZNÁLT DIMENZIÓK					
Egészség	Lakás típusa	Oktatás	Oktatás	Oktatási feltételek	Egészség
Oktatás	Alapvető szolgáltatások	Egészség	Egészség	A gyermekek és fiatalok életkörülményei	Oktatás és gyermekgondozás
Életkörülmények	Oktatás	Munka és szociális háló	Lakhatás és internet-hozzáférés	Foglalkoztatás	Életkörülmények és munka
	Foglalkoztatás és szociális háló	Lakhatás és környezet kapcsolatok és társadalmi kohézió	Foglalkoztatás	Egészség	Lakhatás és környezet
	(jövedelemmel együtt)		Szociális háló	Hozzáférés az alapvető közüzemi szolgáltatásokhoz és lakhatási körülmények	Digitális eszközökhez hozzáférés és közösség
SZEGÉNYSGI KÜSZÖB (százalék)	25	22,5	20	33	33

Az 1. táblázat folytatása

Ecuador	El Salvador	Honduras	Mexikó	Panama	Paraguay
AZ 1980-AS ÉVEKTŐL A 2000-ES ÉVEKIG A KIELÉGÍTETLEN ALAPSZÜKSÉGLETEK MÉRÉSÉBEN HASZNÁLT DIMENZIÓK					
A lakás építőanyaga Zsúfoltság Ivóvízhez való hozzáférés Hozzáférés az illemhelyhez Oktatás Jövedelemszerző képesség	Csak jövedelem-alapú mérés	Lakás építőanyaga Zsúfoltság Ivóvízhez való hozzáférés Hozzáférés illemhelyhez Oktatás Jövedelemszerző képesség	Alapvető élelmiszer Oktatás Egészség Lakhatás Alapvető közüzemi szolgáltatások	Lakhatás Oktatás Anyagi életkörülmények Egészség	Lakás építőanyaga Zsúfoltság Hozzáférés illemhelyhez
AZ ÚJ NEMZETI TÖBBDIMENZIÓS SZÉGÉNYSÉGMRÉSÉBEN HASZNÁLT DIMENZIÓK					
Oktatás Munka és szociális háló Egészség (jövedelemindikátorral) Lakhatás és egészséges környezet	Oktatás Lakhatási körülmények Munka és szociális háló Egészség, alapvető szolgáltatások és élelmiszerbiztonság A környezet minősége	Egészség Oktatás Munka Lakhatás	Jövedelem Oktatás Egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés Szociális háló A lakhatás minősége Alapvető közüzemi szolgáltatások Alapvető élelmiszerekhez való hozzáférés Társadalmi kohézió Aszfaltzott út elérhetősége	Oktatás Lakhatás, alapvető közüzemi szolgáltatások és internet-hozzáférés Környezet és közegészségügy Munka Egészség	Foglalkoztatás és szociális háló Hozzáférés az alapvető közüzemi szolgáltatásokhoz és lakhatási körülmények Oktatás Egészség
SZÉGÉNYSÉGI KÜSZÖB (százalék)					
33,3	35	25	26	30	26

Forrás: saját szerkesztés Angulo és szerzőtársai [2011], Añazco-Pérez [2015], Coneval [2014], ECLAC [2014], Feres-Mancero [2001], INE [2021], INEC [2015], MDSF [2019], MEF [2017], OPHI [2018], SCGG-INE [2016], SIUBEN [2017], STPP-MINEC-DIGESTYC [2015] alapján.

Esettanulmányok – Mexikó és Kolumbia példája

Mexikóban a többdimenziós szegénység-mérés bevezetését a 2004-ben elfogadott *társadalmi fejlődésről szóló általános törvény* készítette elő. Ezt követően hozták létre a Társadalmi Fejlesztési Politikát Értékelő Nemzeti Tanácsot (*Consejo Nacional de Evaluación de la Política de Desarrollo Social – Coneval*) a megfelelő mérési módszertan kidolgozására. Az előkészítés éve alatt számos vita zajlott szakemberek, közgazdászok, statisztikusok, a szegénységkutatás mexikói és nemzetközi szakértői körében, ugyanakkor a leginkább érintettek, a társadalom sérülékeny csoportjainak bevonása nagyon korlátozott maradt. A javaslatok közötti döntés egyik legmeghatározóbb szempontja a törvénnyel és az alkotmánnyal, az abban foglalt szociális jogokkal való összhang volt. Az így elfogadott módszertannak három pillére van: a *jövedelmi*, ami a gazdasági jólétet méri, a *szociális*, ami a szociális jogokat, valamint a *területi*, ami a közösségi tényezőket méri, a jövedelem mellett összesen eredetileg hét, aktuálisan nyolc dimenzióban (*1. táblázat*). A mexikói módszer abban különbözik a többi latin-amerikai módszertől, hogy nem alkalmazza az *Alkire–Foster* [2011] szerinti összesítést és azonosítást. Azaz a mexikói kombinált módszertan szerint egy személyt akkor tekintünk szegénynek, ha a jövedelmi vagy a szociális dimenziók legalább egyikében nélkülözést mutat (a területi dimenziók nem számítanak bele a szegénység meghatározásba) (*Coneval* [2014]).¹³

Mexikó a világon elsőként vezette be a többdimenziós szegénység-mérést a hivatalos nemzeti statisztikai mutatók körébe, továbbá létrehozott egy független állami intézményt a szegénység sokdimenziós mérésére és a szociális programok folyamatos értékelésére. A szegénység mérése az országos szint mellett tagállami és önkormányzati szintre is kiterjed, így az elmúlt évtizedekben széles körű adatgyűjtés valósult meg különböző területi szinteken. A rendszeres mérések és átlátható mechanizmusok lehetővé tették olyan közpolitikai célok és stratégiák kialakítását, mint például a nemzeti befogadási stratégia, a nemzeti társadalomfejlesztési politika, vagy infrastrukturális, lakhatási és élelmiszerprogramok helyi szintű célzott beavatkozásait.

Kolumbiában a szegénység csökkentése a Juan Manuel Santos elnök nevéhez fűződő 2010-es nemzeti fejlesztési terv egyik fő célkitűzéseként jelent meg. Megvalósítása érdekében 2011-ben az új többdimenziós módszer bevezetése mellett megújították a már meglévő jövedelmi szegénységi mérést is. A kidolgozásban számos szakértői csoport vett részt, köztük a tudományos élet, a kormányzat és a magánszektor képviselői. Kimondott célként szerepelt, hogy az új mérések jól tükrözzék a kolumbiaiak jelenlegi életkörülményeit, és ezáltal megfelelő információkat szolgáltatassanak a szegénység és nélkülözés egyes dimenzióinak következetes és részletes elemzéséhez, és így fejlesztéspolitikai döntések alapjául szolgálhassanak. Az előzetes javaslatokat ezután megvitatották főbb nemzetközi szakértőkkel, például az OPHI nemzetközileg legelismertebb képviselőjével (*Angulo* [2016]). A többdimenziós szegénységi mutató végleges változata

¹³ A térségben Mexikó mellett kizárólag Ecuador többdimenziós mérésében jelenik meg a jövedelem. Utóbbi esetben az egészség dimenziójának egy indikátoraként, aminek az a magyarázata, hogy nincsenek széleskörűen megfelelő adatok a lakosság egészségügyi állapotával kapcsolatban, amit így a jövedelemmel helyettesítenek.

öt dimenziót tartalmaz (1. táblázat), és mindegyik dimenzióhoz öt indikátort határoztak meg. Az adatok forrását a nemzeti életszínvonal-mérés jelentette. Az összes mutató együttesen határozza meg a többdimenziós szegénységi indexet, amelynek aggregálását az Alkire–Foster-módszerrel végzik. Az index minden dimenzióhoz azonos súlyt rendel (20 százalék), és a szegénységi küszöböt a súlyozott dimenziók egyharmadánál veszi figyelembe. Ennek meghatározásakor figyelembe vették a háztartási felmérések alapján magukat szegénynek tekintők szubjektív megítélését (*Angulo és szerzőtársai* [2011]). Kiemeljük, hogy ez az egyetlen olyan sokdimenziós szegénységmérés a latin-amerikai régióban, amely kivételesen nagy hangsúlyt fektet egy speciális dimenzióra, nevezetesen a gyermekek és fiatalok életkörülményeire. Ez egy fontos újítás, amely jól tükrözi az ország demográfiai és szociális viszonyait. Ugyanakkor éppen a helyi specifikumok tükrében a mérés meglepő hiányossága, hogy az erőszak és a fizikai kiszolgáltatottság dimenziója nem jelenik meg benne. Annak ellenére sem, hogy korábbi, részvételen alapuló empirikus kutatások is feltárták, hogy a Kolumbiában élő szegények a megélhetés és az oktatás mellett a biztonságot tartják a legfontosabb tényezőnek az életükben (*Arboleda és szerzőtársai* [2004]).¹⁴

Kolumbia két intézményi újítást is bevezetett: egyrészt, a szegénységi és egyenlőtlenségi kerekasztal-megbeszéléseket, ahol az érintett miniszterek mellett minden kapcsolódó intézet vezetőjének is részt kell vennie, és beszámolási kötelezettséggel tartoznak az ország elnökének. Másrészt, az aktuális eredmények nyomán követhetésére egymástól független indikátorok összességét (*dashboard*) állították össze. Így az új mérés olyan szegénység- és egyenlőtlenségcsökkentő programokban lett meghatározó elem, mint a korai gyermekgondozási segélyek elosztása és az élelmezésbiztonság segítése, valamint különösen a horizontális egyenlőtlenség felszámolására tett törekvések. Továbbá az olyan célzott közvetlen beavatkozások, mint a feltételekhez kötött készpénzsegélyprogram esetében is hozzájárul a kedvezményezettek körének jobb megállapításához.

Kolumbia példája arra is rámutat, hogy a sokdimenziós szegénységmérési módszer relevanciája nemcsak annak statisztikai kidolgozottságától függ, hanem attól is, hogy a döntéshozók mennyire elkötelezettek (a normatív döntéseken alapuló) fejlesztéspolitikai célok mellett, mennyire pontos a mérés céljának meghatározása már a kezdeti fázisban, valamint biztosított-e a megfelelő intézményi háttér és kapacitás (*Angulo* [2016]).

Következtetések

A többdimenziós szegénység mérése tekintetében megállapíthatjuk, hogy jelentős előrehaladás figyelhető meg az elmúlt évtizedekben, elsősorban a fejlődés képességszemléletű operacionalizálása terén. Mindez akkor is figyelemre méltó, ha a többdimenziós mérések kidolgozásának egyes lépései – mint például a széles körű társadalmi

¹⁴ Az ország újkori történelmét sorozatos erőszakos eseményekkel teli időszakok határozták meg – elég a FARC (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia*) terrorszervezetet említeni –, és ezáltal Kolumbia a világ második belső migráció által leginkább érintett országává vált (*WMR* [2020]).

részvétel biztosítása vagy a különböző dimenziók, indikátorok, küszöbértékek meghatározása – továbbra is folyamatos viták tárgyát képezik mind a tudományos közegben, mind a nemzetközi fejlesztési szervezetek szakemberei körében. Kétségtelen továbbá, hogy a többdimenziós szegénység értelmezése teret nyert a szűken vett pénzügyi (jövedelem- vagy fogyasztásalapú) szegénység értelmezése mellett, és ennek kézzelfogható eredményei vannak mind a többdimenziós szegénység mérésének gyakorlatában, mind a szegénységcsökkentési politika tekintetében.

A fenntartható fejlődési célok azon pontja, amely a szegénység minden formájának jelentős csökkentését tűzte ki célul, egyúttal megerősítette a szegénység – új, többdimenziós megközelítéssel történő – mérésére irányuló szélesebb körű erőfeszítéseket (ENSZ [2015]). A latin-amerikai országok különösen motiváltak és proaktívak voltak e tekintetben, hiszen már az új globális fejlődési agenda meghatározása előtt megkezdték az új módszertanok kidolgozását és bevezetését, elsősorban a meglévő korábbi tapasztalataiknak és az utóbbi évtizedek alatt a régióban lezajlott társadalmi és technológiai változásoknak köszönhetően.

A nemzeti többdimenziós szegénység mérése azonban összetett folyamat, amelynek legalább két síkja van. Az egyik a *szakmai sík*: az akadémiai, tudományos és szakmai közösséget bevonó folyamat, amelynek keretében a szegénységkutatással foglalkozó elméleti és gyakorlati szakemberek kialakítják a többdimenziós szegénység mérésének módszertani háttérét. A másik a tágra értelmezett *politikai sík*, amely éppúgy tartalmazza a szegénység mérésére és csökkentésére irányuló politikai szándékot és elköteleződést, mint az ehhez szükséges megfelelő intézményi háttér biztosítását, továbbá annak meghatározását is, hogy mely szereplőket vonnak be a többdimenziós szegénység mérésének folyamatába. Ez utóbbi révén természetesen a két sík szorosan összekapcsolódik. Bemutattuk, hogy a képességalapú megközelítésben az adott érintett közösség részvételével zajló, nyílt társadalmi vita eredményeképpen születik meg a döntés, hogy a szegénység, nélkülözés mely jellemzőit, dimenzióit kell figyelembe venni a szegénység mérése és a csökkentésére irányuló politikaalkotás során. Bár ez a gyakorlatban nem mindig valósul meg maradéktalanul, vannak előremutató tapasztalatok ezen a téren is.

A szegénység felszámolására tett sikeres törekvések összetett stratégiát igényelnek, amelynek kiindulópontja a szegénység megfelelő mérése – ekkor nem a legjobb módszer keresése a cél (hiszen az nem is létezik), hanem az érintettek bevonásán alapuló, helyi sajátosságokra és tudásra építő, oda-vissza csatolásokkal operáló, kísérletre és tévedésre (így későbbi korrekcióra) lehetőséget adó tanulási folyamat elindítása.

Tanulmányunkban a többdimenziós szegénységi mutatók új formáit és azok gyakorlati alkalmazását vizsgáltuk a legújabb latin-amerikai tapasztalatok tükrében. Ebben a térségben a mérési módszertan állandó továbbfejlesztése nemcsak tudományos célokat szolgált – azaz a valóság minél realisabb leképezését, a szegénység kiterjedtségének, mélységének és egyéb dimenzióinak minél részletesebb és valósághibb dokumentálását és nyomon követését, – hanem azok gyakorlati hasznosulását is. Az ezredfordulót követő társadalmi változások, elsősorban alulról jövő civil kezdeményezések, politikai mozgalmak (és erős heterodox tudományos irányzatok) hatása egyrészt érezhető az új szegénységmérési módszertanban (például a társadalmi és környezeti komponensek megjelenése), másrészt eredményeik egyre gyakrabban „lecsorognak”

a döntéshozókhoz, és inputként szolgálnak a politikaalkotás folyamata során. Ezáltal a szegénység mérése terén elért eredmények alapvető jelentőségűek a szegénységcsökkentési politika megfogalmazása és megvalósítása terén is.

A latin-amerikai körkép jól illusztrálta, hogy a többdimenziós szegénység mérésének nincs egyetlen elfogadott és legjobb módszere. Jelentősége alapján két közös elemet emelünk ki. Egyrészt, a latin-amerikai térségben hagyományosan alkalmazott szegénységi térképek, valamint az ennek háttérében álló területi megközelítés számos előnnyel jár. Amint azt a globális szegénység mintázatának átalakulása is megerősíti, egyre nagyobb hangsúlyt kap a szubnacionális szint az egy adott országon belüli szegénységi kihívások kezelésében a szegénység eloszlásának erősen változó területi jellemzői miatt (Kanbur–Sumner [2012], Ravallion [2016]). Ezáltal a területi mintázatot is figyelembe vevő mérési módszerek hatékonyabb helyi politika kidolgozását teszik lehetővé. Másrészt, a legújabb generációs többdimenziós szegénységmérések során az egyes mutatók megalkotásának (a dimenziók, súlyok és kritériumok meghatározásának) folyamatába számos latin-amerikai országban bevonták a társadalom különböző szereplőit is. Bár nem beszélhetünk az érintettek teljes körű bevonásáról, de a szakértői bizottságokban kiemelt szerepet játszó tudományos közeg képviselői, különböző területi szintek politikaalkotói és nemzetközi szervezetek tanácsadói mellett néhány esetben a civil szervezetek és maguk a sérülékeny társadalmi csoportok is részt vettek.

Összességében megállapíthatjuk, hogy az új mérési módszerek, amelyek a többdimenziós szegénység egyre jobb operacionalizálását jelentették – túlmutatva az oxfordi egyetem szegénységre és emberi fejlődésre vonatkozó kezdeményezésének eredeti globális változatán is –, lehetővé tették a lakosság legsérülékenyebb, veszélyeztetett csoportjainak életvitelére jellemző vonások egyre valóságosabb feltárását. Ez a szemléletváltás hozzájárulhat az egyre hatékonyabb közpolitika-alkotáshoz, és minőségi előrelépést jelenthet a tényalapú fejlesztési programok és politika tervezésében és megvalósításában.

Egyetértünk a *Világbank* [2021] jelentés egyik fő gondolatával: releváns (és mérhető) adatok nélkül nem lehetnek hatékonyak és sikeresek a fejlesztéspolitikai beavatkozások. Bár szinte a világ összes országa, így a latin-amerikai országok is kiterjedt és rendszeres adatgyűjtést végeznek mind a népszámlálási, mind a háztartási felmérések keretében, ahhoz, hogy a szegénység többdimenziós megközelítésben minél jobban mérhető és nyomon követhető legyen, további helyi szintű adatgyűjtésre, felmérésekre és az érintettek minél teljesebb körű bevonására van szükség. Mindezek tükrében azzal a más országok számára is tanulságul szolgáló megállapítással zárjuk az írást, hogy az érintettek tényleges bevonása jelentősen segíti a szegénység mérését, valamint a szakpolitikai javaslatok megfogalmazását és megvalósítását.

Hivatkozások

ALKIRE, S. [2007]: The Missing Dimensions of Poverty Data: Introduction to the Special Issue. *Oxford Development Studies*, Vol. 35. No. 4. 347–359. o. <https://doi.org/10.1080/13600810701701863>.

- ALKIRE, S.–FOSTER, J. [2011]: Counting and multidimensional poverty measurement. *Journal of Public Economics*, Vol. 95. No. 7–8. 476–487. o. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2010.11.006>.
- ALKIRE, S.–FOSTER, J.–SETH, S.–SANTOS, M. E.–ROCHE, J. M.–BALLÓN, P. [2015]: *Multidimensional poverty measurement and analysis*. Oxford University Press, Oxford.
- ALTIMIR, O. [1978]: *La Dimensión de la Pobreza en América Latina*. E/CEPAL/L. No. 180. <http://hdl.handle.net/11362/32250>.
- ANAND, S.–SEN, A. [1997]: *Concepts of Human Development and Poverty: A Multidimensional Perspective*. Megjelent: *Poverty and Human Development: Human Development Papers*. United Nations Development Programme, New York, 1–20. o.
- AÑAZCO, R. C.–PÉREZ, F. J. [2015]: *Medición de la Pobreza Multidimensional en Ecuador*. Instituto Nacional de Estadística y Censos, Ecuador. https://www.ecuadorencifras.gob.ec/documentos/web-inec/Sitios/Pobreza_Multidimensional/assets/ipm-metodologia-oficial.pdf.
- ANGULO, R. [2016]: *From Multidimensional Poverty Measurement to Multisector Public Policy for Poverty Reduction: Lessons from the Colombian Case*. OPHI Working Paper, No. 102.
- ANGULO, R. C. S.–CUERVO, Y. D.–PARDO R. P. [2011]: *Índice de Pobreza Multidimensional Para Colombia*. Archivos de Economía, Departamento Nacional de Planeación, Colombia. (IPM-Colombia) 1997–2010. <https://colaboracion.dnp.gov.co/CDT/Estudios%20Economicos/382.pdf>.
- ARBOLEDA, J. A.–PETESCH, P. L.–BLACKBURN, J. [2004]: *Voices of the Poor in Colombia: Strengthening Livelihoods, Families, and Communities*. World Bank Publications, Washington, DC. <http://hdl.handle.net/10986/14923>.
- BECCARIA, L. A.–MINUJIN, A. [1985]: *Métodos alternativos para medir la evolución del tamaño de la pobreza*. Instituto Nacional de Estadística y Censos, Republica Argentina. https://biblioteca.indec.gov.ar/bases/minde/4si11_6.pdf.
- BOLTVINIK, J. [1992]: *El método de medición integrada de la pobreza. Una propuesta para su desarrollo*. Comercio exterior, Vol. 42. No. 4. 354–365. o. <http://revistas.bancomext.gob.mx/rce/magazines/257/6/RCE6.pdf>.
- BOLTVINIK, J. [2013]: *Medición multidimensional de la pobreza. AL de precursora a rezagada*. Revista Sociedad y Equidad, No. 5. 4–29. o. <https://doi.org/10.5354/0718-9990.2013.26337>.
- CARBONNIER, G.–CAMPODÓNICO, H.–VÁZQUEZ, S. T. [2017]: *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Brill–Nijhoff, Leiden–Boston. <https://doi.org/10.4000/poldev.2333>.
- COADY, D.–GROSH, M.–HODDINOTT, J. [2004]: *Targeting of Transfers in Developing Countries: Review of Lessons and Experience*. The World Bank, Washington, DC. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/14902>.
- CONEVAL [2014]: *Metodología para la medición multidimensional de la pobreza en México*. Consejo Nacional de Evaluación de la Política de Desarrollo Social (Coneval), Mexico DF. https://www.coneval.org.mx/Informes/Coordinacion/Publicaciones%20oficiales/MEDICION_MULTIDIMENSIONAL_SEGUNDA_EDICION.pdf.
- CSABA LÁSZLÓ [2020]: *A fejlődéstan apoteózisa (Közgazdasági Nobel-díj, 2019)*. Magyar Tudomány, 181. évf. 1. sz. 90–95. o. <https://doi.org/10.1556/2065.181.2020.1.11>.
- ECLAC [2014]: *Social Panorama of Latin America 2014*. (LC/G.2635-P), UN–ECLAC, Santiago, Chile. https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/37627/4/S1420728_en.pdf.
- ECLAC [2019]: *Nudos críticos del desarrollo social inclusivo en América Latina y el Caribe: antecedentes para una agenda regional*. CEPAL, LC/CDS.3/3. <https://www.cepal.org/es/publicaciones/44799-nudos-criticos-desarrollo-social-inclusivo-america-latina-caribe-antecedentes>.

- ENNSZ [2015]: Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: Sustainable Development Knowledge Platform. United Nations Department of Economic and Social Affairs Sustainable Development. <https://sdgs.un.org/2030agenda>.
- FERES, J. C.–MANCERO, X. [2001]: El método de las necesidades básicas insatisfechas (NBI) y sus aplicaciones en América Latina. Naciones Unidas, CEPAL, LC/L.1491-P. https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/4784/1/S0102117_es.pdf.
- FOSTER, J.–GREER, J.–THORBECKE, E. [1984]: A class of decomposable poverty measures. *Econometrica*, Vol. 52. No. 3. 761–766. o. <https://doi.org/10.2307/1913475>.
- FOSTER, J.–GREER, J.–THORBECKE, E. [2010]: The Foster–Greer–Thorbecke (FGT) poverty measures: 25 years later. *The Journal of Economic Inequality*, Vol. 8. No. 4. 491–524. o. <https://doi.org/10.1007/s10888-010-9136-1>.
- GUDYNAS, E.–ACOSTA, A. [2011]: La renovación de la crítica al desarrollo y el buen vivir como alternativa. *Utopía y praxis latinoamericana*, Vol. 16. No. 53. 71–83. o. <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=27919220007>.
- INE [2021]: Boletín técnico. Índice de pobreza multidimensional (IPM) Paraguay. Instituto Nacional de Estadística, Gobierno Nacional Paraguay. https://www.ine.gov.py/Publicaciones/Biblioteca/documento/8e39_BOLETIN_TECNICO_IPM_2020.pdf.
- INEC [2015]: Índice de pobreza multidimensional: resultados generales Costa Rica. Instituto Nacional de Estadística y Censos, San José, C. R. https://www.inec.cr/sites/default/files/documentos/pobreza_y_presupuesto_de_hogares/pobreza/publicaciones/copublicipm-29102015.pdf.
- JUHÁSZ JUDIT [2018]: A méltó emberi élet lehetősége. *Közgazdasági Szemle*, 65. évf. 12. sz. 1299–1319. o. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2018.12.1299>.
- JUHÁSZ JUDIT–BAJMÓCY ZOLTÁN–GÉBERT JUDIT–MÁLOVICS GYÖRGY [2015]: Szegénység, képességek, lehetőségek. Szegénységkezelési szempontok Amartya Sen elméletének tükrében. *Közgazdasági Szemle*, 62. évf. 5. sz. 544–564. o.
- KANBUR, R.–SUMNER, A. [2012]: Poor Countries or Poor People? Development Assistance and the New Geography of Global Poverty. *Journal of International Development*, Vol. 24. No. 6. 686–695. o. <https://doi.org/10.1002/jid.2861>.
- KAST, M.–MOLINA, S. [1975]: Mapa extrema pobreza. Odeplan, Universidad Católica, Santiago, Chile. <http://www.desarrollosocialyfamilia.gob.cl/btca/txtcompleto/DIGITALIZADOS/ODEPLAN/O32Pm-1975-mapaxtpobr.pdf>.
- KAZTMAN, R. [1989]: La Heterogeneidad de la Pobreza. El Caso de Montevideo. *Revista de la CEPAL*, No. 37. 141–152. o.
- MAGAS ISTVÁN [2002]: Kapitalizmus felülnézetből: a piacok és a természet logikája. Világ-gazdasági tanulmányok. Aula Kiadó, Budapest.
- MDSF [2019]: Informe de Desarrollo Social 2019. Ministerio de Desarrollo Social y Familia, Gobierno de Chile, Santiago. https://www.desarrollosocialyfamilia.gob.cl/storage/docs/Informe_de_Desarrollo_Social_2019.pdf.
- MEF [2017]: Índice de Pobreza Multidimensional de Panamá: Año 2017. Ministerio de Economía y Finanzas – Ministerio de Desarrollo Social – Instituto Nacional de Estadística y Censo, Panama. <https://www.mides.gob.pa/wp-content/uploads/2017/06/Informe-del-%C3%8Dndice-de-Pobreza-Multidimensional-de-Panam%C3%A1-2017.pdf>.
- MOLNÁR GYÖRGY [2021]: Amartya Sen és Az igazságosság eszméje. *Közgazdasági Szemle*, 68. évf. 3. sz. 300–307. o. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2021.3.300>.

- MPPN [2017]: Costa Rica Launches an Innovative Tool. Business MPI. Multidimensional Poverty Peer Network, augusztus 24. <https://mppn.org/costa-rica-launches-an-innovative-tool-business-mpi/>.
- NARAYAN, D. (szerk.) [2000]: *Voices of the poor*. Vol. 1. Can anyone hear us? World Bank, Washington, DC.
- NUSSBAUM, M. C. [2006]: *Frontiers of justice: Disability, nationality, species membership*. Belknap Press, Cambridge, MA.
- NUSSBAUM, M.–SEN, A. [1993]: *The quality of life*. Oxford University Press, Oxford. <https://doi.org/10.1093/0198287976.001.0001>.
- OPHI [2018]: *Global Multidimensional Poverty Index 2018. The Most Detailed Picture to Date of the World's Poorest People*. Report. Oxford Poverty and Human Development Initiative (OPHI), University of Oxford, Oxford.
- RAVALLION, M. [2011]: On multidimensional indices of poverty. *The Journal of Economic Inequality*, Vol. 9. No. 2. 235–248. o. <https://doi.org/10.1007/s10888-011-9173-4>.
- RAVALLION, M. [2016]: *The Economics of Poverty: History, Measurement, and Policy*. Oxford University Press, New York.
- ROBEYNS, I. [2005]: Selecting Capabilities for Quality of Life Measurement. *Social Indicators Research*, Vol. 74. No. 1. 191–215. o. <https://doi.org/10.1007/s11205-005-6524-1>.
- SANTOS, J. M. [2019]: I saw that this index [MPI] would give me the tools to have a much more efficient public investment. Interview with Juan Manuel Santos. *Dimensions*, No. 6. április, https://www.mppn.org/wp-content/uploads/2019/06/Dimensions-6_2019_web-EN-5.pdf.
- SANTOS, M. E.–VILLATORO, P.–MANCERO, X.–GERSTENFELD, P. [2015]: *A Multidimensional Poverty Index for Latin America*. Oxford Poverty & Human Development Initiative Working Paper, No. 79. University of Oxford, Oxford. <https://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/OPHIWP079.pdf>.
- SCGG-INE [2016]: *Medición multidimensional de la pobreza Honduras*. Secretaría de Coordinación General de Gobierno y El Instituto Nacional de Estadística, Honduras. http://ipm.scgg.gob.hn/wp-content/uploads/2019/08/medicion_multidimensional_pobreza.pdf.
- SEN, A. [1976]: Poverty: an ordinal approach to measurement. *Econometrica*, Vol. 44. No. 2. 219–231. o. <https://are.berkeley.edu/courses/ARE251/fall2008/Papers/sen76.pdf>.
- SEN, A. [2003]: *A fejlődés mint szabadság*. Európa Kiadó, Budapest.
- SEN, A. [2021]: *Az igazságosság eszméje*. Osiris Kiadó, Budapest.
- SHORROCKS, A. F. [1995]: Revisiting the Sen poverty index. *Econometrica*, Vol. 63. No. 5. 1225–1230. o. <https://doi.org/10.2307/2171728>.
- SIUBEN [2017]: *Índice de Pobreza Multidimensional de la República Dominicana*. Vicepresidencia de la Republica Dominicana SIUBEN (Sistema Unico de Beneficiarios). <https://siuben.gob.do/wp-content/uploads/2019/07/libro-ipm-rd-26062017.pdf>.
- STIGLITZ, J. E.–SEN, A.–FITOUSSI, J. [2009]: *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. Párizs, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/8131721/8131772/Stiglitz-Sen-Fitoussi-Commission-report.pdf>.
- STPP–MINEC–DIGESTYC [2015]: *Medición multidimensional de la pobreza*. Secretaría Técnica y de Planificación de la Presidencia–Ministerio de Economía, a través de la Dirección General de Estadística y Censos, El Salvador.
- SZAKOLCZAI GYÖRGY [2006]: *A gazdasági fejlődés elméletének megújulása: a mindmáig megoldatlan ellentét*. *Valóság*, 49. évf. 3. sz. 1–35. o.
- SZENTES TAMÁS [2011]: *Fejlődés-gazdaságtan*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

THON, D. [1979]: On measuring poverty. *Review of Income and Wealth*, Vol. 25. No. 4. 429–439. o. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4991.1979.tb00117.x>.

UNDP [2010]: *Human Development Report 2010. The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development*. UNDP, New York. <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-2010>.

VILÁGBANK [2020]: *Poverty and Shared Prosperity 2020: Reversals of Fortune*. The World Bank, Washington, DC. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34496/9781464816024.pdf>.

VILÁGBANK [2021]: *World Development Report 2021: Data for Better Lives*. The World Bank, Washington, DC. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/35218/9781464816000.pdf>.

WMR [2020]: *World Migration Report 2020*. International Organization for Migration, Genf, <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020>.